

ABSOLWENTKI WYDZIAŁÓW LEŚNYCH W POLSCE W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM I NA POCZĄTKU LAT POWOJENNYCH

Magda Skowronek

Nadleśnictwo Bydgoszcz

WSTĘP

Dwudziestolecie międzywojenne to czas wielkich przemian, związanych z wyzwaniem, przed jakim stała zniszczona w wyniku wojen Polska, a również czas wielkich przeobrażeń kulturowych. Wszystkie dziedziny życia społecznego i gospodarczego, w tym także leśnictwo, potrzebowały wielkiej liczby osób z wykształceniem akademickim. W 1918 roku zaczęły powstawać pierwsze polskie uczelnie, a na trzech z nich utworzono wydziały leśne. Wśród studentów leśnictwa pojawiły się wówczas też po raz pierwszy nieliczne kobiety. W artykule opisano losy tych pierwszych absolwentek studiów leśnych i ich karier zawodowych na szerszym tle ówczesnej sytuacji polskiego leśnictwa.

LATA 1918–1939

Po olbrzymich zniszczeniach, będących wynikiem I wojny światowej, odradzająca się Polska potrzebowała wielu wykwalifikowanych pracowników, aby odbudować zrujnowany kraj, w tym polskie lasy. Zapotrzebowanie na inżynierów

leśników było bardzo duże. Stanęli oni nie tylko przed koniecznością odbudowy drzewostanów, ale również uczestniczyli we wprowadzaniu zupełnie nowego sposobu gospodarowania lasami. Pewna liczba leśników zdobyła wcześniej przygotowanie zawodowe na zagranicznych uczelniach i mogła przejąć część obowiązków, jednak skala braku fachowego personelu leśnego była olbrzymia. Jednym z podstawowych zadań stało się więc jak najszybsze przygotowanie dobrze wykształconych kadr. Zadania tego podjęły się trzy uczelnie, na których wykładano leśnictwo i które wydawały dyplomy inżyniera leśnictwa.

Według danych z 1934 roku stan zatrudnienia leśników z wyższym wykształceniem wynosił około 2000 osób, z czego w Lasach Państwowych pracowało 1500 osób, w lasach prywatnych około 400, w służbie ochrony lasów 100, a w innych zawodach 150 osób. Przyjmując naturalny ubytek w granicach 5%, można stwierdzić, że roczne zapotrzebowanie na inżynierów leśników wynosiło około 110 osób. Potrzeby administracji Lasów Państwowych określano przeciętnie na 60 inżynierów leśników rocznie (BRODA 2007). Aleksander Kozikowski opracował również szacunki określające tę wielkość na 166 inżynierów leśników rocznie (BRODA 2007). Liczba dyplomów inżynierów leśników, wydawana przez wszystkie trzy wydziały, wynosiła około 130 rocznie i wydaje się, że odpowiadało to liczbie miejsc pracy w leśnictwie (BRODA 2007).

Trzy istniejące w dwudziestoleciu międzywojennym uczelnie, na których istniały wydziały leśne, wydały następującą liczbę dyplomów inżynierów leśnictwa: Wydział Rolniczo-Lasowy Politechniki Lwowskiej – 565 dyplomów (KOZIKOWSKI 1978), Wydział Rolniczo-Leśny Uniwersytetu Poznańskiego – 669 (BRODA 2007) dyplomów, a Wydział Leśny Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie – 809 (BRODA 2007). Pewną rozbieżność znajdujemy, porównując ostatnią podaną liczbę leśników, z danymi zawartymi w Księdze Pamiątkowej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Zgodnie z przedstawionymi tam informacjami liczba osób, które otrzymały stopień inżyniera leśnictwa, w latach międzywojennych wyniosła 772 (KSIĘGA PAMIĄTKOWA SGGW W WARSZAWIE 1958). Jak z tego widać, liczba osób kończących studia leśne wynosiła przeciętnie około 105 rocznie i można stwierdzić, że więcej było miejsc pracy niż inżynierów leśników. Trzeba również pamiętać, że są to dane średnie, bowiem czasem bywało, że jeden rok kończyło tylko 15, zaś inny 60 osób.

W dwudziestoleciu międzywojennym na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie studiowało 5 kobiet. Cztery z nich otrzymały dyplom inżyniera leśnictwa przed II wojną światową, a jedna już po wojnie – w 1945 roku. Niestety, na innych wydziałach nie udało się znaleźć informacji o ukończeniu studiów choćby przez jedną kobietę.

Ze spisu absolwentów wydziału leśnego w Poznaniu z lat 1919–1994 wynika, że w roku akademickim 1933/1934 dyplom inżyniera leśnictwa otrzymała Grażyna Maria Waszczyńska (MEIXNER 1995). Po dokładniejszym zbadaniu materiałów okazało się, że Grażyna Maria Waszczyńska faktycznie ukończyła Uniwersytet Poznański, ale otrzymała tytuł inżyniera rolnictwa. Materiały, które otrzymałam z Archiwum Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu (ryc. 1, 2), potwierdzają, że Grażyna Maria Waszczyńska nie otrzymała tytułu inżyniera

leśnictwa. Informacja podana w wyżej wymienionej publikacji jest najprawdopodobniej błędna.

Absolwentki Wydziału Leśnego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, które uzyskały dyplom w latach 1924–1945:

1. **Janina Szałtańska** (ryc. 3) urodziła się 25 marca 1879 roku w Łodzi. Była pierwszą kobietą, która otrzymała dyplom inżyniera leśnictwa na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Dyplom uzyskała w wieku 45 lat w dniu 21 marca 1924 roku według programu 3-letniego.
2. **Beatrycze Karpiówna** (ryc. 4) urodziła się 14 października 1908 roku w Dawidyszkach. Była drugą kobietą, która otrzymała dyplom inżyniera leśnictwa, ale już według programu 4-letniego. Pracę dyplomową napisała w Zakładzie Użytkowania Lasu pod kierunkiem doktora Franciszka Krzysika. Tytuł pracy dyplomowej brzmiał: *Sortymenty sosnowe w przemyśle drzewnym*. Dyplom otrzymała 2 grudnia 1935 roku.
3. **Irena Utleńska** (ryc. 5) urodziła się 15 kwietnia 1908 roku w Fiumkach koło Pińska. Była córką Mieczysława Utleńskiego, inżyniera leśnika, absolwenta Instytutu Leśnego w Petersburgu, inspektora leśnego. Jako małe dziecko wraz z rodziną uciekła do Mandżurii i osiedliła się w pobliżu Charbina. Uczyła się tam w Gimnazjum im. Puszkina. W 1928 roku cała rodzina wróciła do Polski. Irena Utleńska studia na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie wraz z siostrą Marią, która obroniła się dopiero po wojnie. „Przez znajomych były nazywane Chinkami. Były to panienki wyróżniające się wśród kilku koleżanek pociągającą urodą, inteligencją, dowcipem, swobodą bycia – wtedy niepowседневną, ale nigdy niewykraczającą poza dobre obyczaje” (GROCHOWSKI 1995). Po śmierci ojca jako studentka zaczęła pracować w Instytucie Badawczym Lasów Państwowych. Pracę dyplomową pod tytułem *Przemysł dykt i płyt klejonych w Rosji Sowieckiej* napisała w Katedrze Użytkowania Lasu pod kierunkiem doktora Franciszka Krzysika. Dyplom inżyniera otrzymała 26 czerwca 1936 roku. Wyszła za mąż za Zenona Twarowskiego, inżyniera leśnika i pracownika IBLP. Po wojnie przez kilka miesięcy wykładała wraz z mężem w Leśnym Ośrodku Szkoleniowym w Bąsaku. Następnie pracowała jako wykładowca w gimnazjum i liceum przemysłu drzewnego w Wejherowie. W 1951 roku wraz z mężem wróciła do pracy w Instytucie. Zenon został kierownikiem Stacji do Walki z Opieńką IBL w Krynicy, a Irena była jego podwładną. Kiedy mąż zmarł w 1961 roku Irena Utleńska przeniosła się do Warszawy, do zakładu Fitopatologii Leśnej. Tam dnia 25 listopada 1965 roku otrzymała tytuł doktora na podstawie przedłożonej rozprawy doktorskiej pod tytułem *Gospodarcze znaczenie, biologia i podstawy zwalczania grzyba Pollocia Saliciperda /ALL. ETTUB/V.A.* (ryc. 6).
4. **Irma Maria Jabłońska** (ryc. 7) urodziła się 19 sierpnia 1912 roku w Warszawie. Pracę dyplomową pod tytułem *Dynamika rozwoju gospodarki lasów państwowych* pisała w Katedrze Urządzania Lasu pod kierunkiem profesora Jana Miklaszewskiego. Dyplom inżyniera leśnictwa otrzymała według programu 4-letniego dnia 30 czerwca 1937 roku.
5. **Maria Utleńska-Waltherowa** (ryc. 8, 9) urodziła się 27 czerwca 1911 roku

w Simusi. Była siostrą wcześniej już opisanej Ireny Utlńskiej. Uczyła się w Gimnazjum im. Puszkina w Charbinie. W 1928 roku zaczęła studia na Wydziale Leśnym. Studia wiązała z pracą zawodową, do wybuchu wojny pracowała w Zakładzie Urządzania Lasu IBLP. Absolutorium otrzymała w 1934 roku, ale nie udało jej się obronić dyplomu inżyniera przed wojną. W roku 1936 poślubiła inżyniera leśnika Sławomira Walthera. Podczas wojny wraz z dzieckiem i matką były skazane na siebie, ponieważ mąż przebywał w niewoli. Pracowała jako kelnerka, później jako urzędniczka w Instytucie Fermentacyjnym oraz w Ubezpieczalni Społecznej. Działała również w AK pod pseudonimem „Janka”. Po powstaniu warszawskim przeszła przez „Zieleniak” i obóz w Pruszkowie, na szczęście udało jej się uniknąć wywozu do Niemiec. Wraz z dzieckiem i matką znalazła schronienie w chłopskiej rodzinie we wsi pod Głownem. W 1945 roku pracowała w administracji pierwszego po wojnie kursu dla leśniczych. W maju powróciła do Warszawy i 14 grudnia 1945 roku otrzymała dyplom inżyniera leśnika. Po uzyskaniu dyplomu zdecydowała się przez trzy lata wychowywać dzieci. Do pracy wróciła w 1948 roku, zaczęła od podstaw organizować pracownię konserwacji drewna w Instytucie Techniki Budowlanej i pracowała tam jako kierownik do 1952 roku. Pracowała jeszcze w Spółdzielni „Antykor”, a na końcu na stanowisku redaktora w Wydawnictwie Przemysłu Lekkiego i Spożywczego. Z powodu ciężkiej choroby przerwała pracę i 1 kwietnia 1958 roku przeszła na rentę inwalidzką. Maria Walther była specjalistką w zakresie konserwacji drewna. Po przejściu na rentę pracowała doraźnie przy konserwacji zabytkowych obiektów architektury drewnianej. Od 1959 do 1961 roku współpracowała z zespołem Zakładu Badań Leśnych PAN w Krakowie, który opracowywał metodykę konserwacji zabytkowego kościoła drewnianego w Dębnie Podhalańskim. Dnia 27 marca 1979 roku zmarła w Warszawie.

LATA 1939–1945

Z inicjatywy rektora SGGW prof. Jana Miklaszewskiego rozpoczęto tajne studia na tej uczelni, w tym także na Wydziale Leśnym. W tajnej SGGW studiowało 200 osób, z czego 67 ukończyło Wydział Leśny, a w 1945 roku Rady Wydziałów SGGW zatwierdziły dla 22 osób z Wydziału Leśnego dyplom inżyniera leśnika (KACZOROWSKI, KOŁOWSKI 1967).

Osoby studiujące na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego również brały udział w tajnym nauczaniu SGGW. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że w okresie II wojny światowej w tajnej SGGW studiowała leśnictwo Krystyna Thiel, studentka z Poznania. Niestety, nie udało jej się ukończyć studiów, ponieważ została zamordowana przez Niemców w powstaniu warszawskim w 1944 roku (BORCZYŃSKI 1997).

LATA 1945–1956

II wojna światowa spowodowała ogromne straty i zniszczenie gospodarki w państwie polskim. Po raz kolejny w ciągu kilkudziesięciu lat trzeba było odbudowywać kraj. Zniszczeniu uległa nie tylko gospodarka i lasy. Szczególnie dotkliwy był brak wykształconej kadry, która mogłaby przystąpić do szybkiej odbudowy kraju. Wielu Polaków w czasie wojny straciło życie. Luka, jaka z tego powodu powstała, była olbrzymia. Na studiach na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie z roku na rok przybywało chętnych, a wśród nich było coraz więcej kobiet. Decydowały się na studia leśne i podejmowały pracę w zawodzie uchodzącym dotąd raczej za męski. Kobiety po wojnie stały się bardziej niezależne. Przyczyną tego mógł być fakt, że podczas wojny straciły mężów, ojców, synów, którzy zginęli, walcząc za kraj. Po II wojnie światowej z roku na rok na przybywało kobiet. Na Wydziale Leśnym Wyższej Szkoły Rolniczej w Poznaniu do 1956 roku dyplom inżyniera leśnictwa otrzymało 21 kobiet (MEIXNER 1995), a na Wydziale Leśnym SGGW w Warszawie 34 kobiety (KSIĘGA PAMIĄTKOWA SGGW W WARSZAWIE 1958).

PODSUMOWANIE

Wydział Leśny Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w latach międzywojennych ukończyło łącznie 772 studentów, w tym tylko pięć kobiet (cztery z nich uzyskały dyplomy inżynierskie przed wojną, a jedna w 1945 roku). Równie ważny jest fakt, że po studiach wszystkie pracowały w zawodzie i robiły kariery. Pierwsza z nich otrzymała dyplom inżyniera leśnictwa w roku 1924 i była to Janina Szałtańska. Zastanawiające jest, dlaczego kolejna kobieta uzyskała dyplom inżyniera dopiero w 1935 roku, czyli ponad 10 lat później. Czy przez te 10 lat kobiety nie studiowały na Wydziale Leśnym? Czy może zaczynały studia, ale nie udawało im się ich ukończyć? Na zdjęciach terenowych z profesorem Sewerynem Dziubałtowskim wykonanych w latach 1921–1925 widać kilka kobiet. Może to dowodzić, że na Wydziale Leśnym studiowało wiele kobiet, ale ich losy są nieznane. Dyplom inżyniera mogły otrzymać wiele lat po absolutorium, co nie zostało odnotowane w Księdze Piątkowej SGGW w Warszawie i tak samo mogło być na innych wydziałach leśnych.

Dziś na wydziałach leśnych jest coraz więcej kobiet i nikogo to nie dziwi. Wiele kobiet zaczynało studia leśne, ale nie każda je kończyła. Wyjeżdżały na praktyki, tam poznawały swoich przyszłych mężów i już nie wracały na studia. W rozmowach z absolwentkami i rodzinami studentek udało mi się dowiedzieć, że nie miały one ciężiej na studiach niż mężczyźni, a czas nauki wspominają jako najlepsze lata. Po studiach leśnych na ogół znajdowały zatrudnienie w zawodzie i pracowały aż do emerytury.

LITERATURA

- BORCZYŃSKI M., 1997, *Almanach polskich leśników kombatanów*, Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie, Poznań, s. 518.
- BRODA J., 2007, *Dzieje najnowsze leśnictwa w Polsce 1918–2006*, t. I, Wyd. PTL, Warszawa, s. 13–248.
- GROCHOWSKI W., 1995, *Koledzy*, [w:] *W życiu, w lesie, w nauce*, Agencja Reklamowo-Wydawnicza Arkadiusz Grzegorzczak, Warszawa, s. 1–256.
- KSIĘGA PAMIĄTKOWA SZKOŁY GŁÓWNEJ GOSPODARSTWA WIEJSKIEGO W WARSZAWIE 1906–1956, t. II, 1958, Wyd. Staraniem Senatu Akademickiego Szkoły, Warszawa, s. 113–171.
- KACZOROWSKI R., KOŁOWSKI E., 1967, *Szkolnictwo leśne. Organizacja tajnego szkolnictwa leśnego i doszkalania zawodowego*, [w:] *Leśnictwo polskie w okresie drugiej wojny światowej*, Wyd. PWRiL, Warszawa, s. 226–227.
- KOZIKOWSKI K., 1978, *Zarys dziejów akademickich studiów leśnictwa na Wydziale Rolniczo-Lasowym*, „Sylwan”, nr 4, s. 17–43.
- MEIXNER J., 1995, *Absolwenci, doktoraty i habilitacje Wydziału Rolniczo-Leśnego i Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego oraz Wydziału Leśnego Wyższej Szkoły Rolniczej i Akademii Rolniczej w latach 1919–1994. 125-lecie studiów rolniczych w Wielkopolsce: 75-lecie akademickich studiów rolniczych i leśnych w Poznaniu*, Akademia Rolnicza w Poznaniu, Poznań, s. 7–31.

ABSOLWENTKI WYDZIAŁÓW LEŚNYCH W POLSCE W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM I NA POCZĄTKU LAT POWOJENNYCH

Streszczenie

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku na trzech uczelniach powstały wydziały kształcące przyszłych leśników. W Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie – Wydział Leśny, na Politechnice Lwowskiej – Wydział Rolniczo-Lasowy oraz na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – Wydział Rolniczo-Leśny.

Były to najstarsze uczelnie rolnicze w Polsce z wieloma tradycjami, z których wyszło wielu zdolnych i utalentowanych absolwentów, mających ogromny wpływ na ówczesne leśnictwo. Zawód leśnika w dwudziestoleciu międzywojennym kojarzył się z męską profesją. Nieliczne grono kobiet podejmowało studia na wydziałach leśnych. Mimo wielu przeszkód na swojej drodze, nie poddawały się i uzyskiwały dyplomy inżyniera leśnictwa.

Wydział Leśny Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie w latach międzywojennych ukończyły łącznie 772 osoby, z czego tylko cztery kobiety (piąta uzyskała dyplom w 1945 roku). Stanowiły one zaledwie 0,5% absolwentów. W tym samym czasie Wydział Rolniczo-Leśny Uniwersytetu w Poznaniu ukończyło 669 osób, w tym tylko jedna kobieta, choć informacje o niej są sprzeczne.

Na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej kobiet w tym czasie, w gronie 565 absolwentów, nie było wcale.

Słowa kluczowe: dwudziestolecie międzywojenne, wydział leśny, studentki leśnictwa, kobiety, leśnictwo

WOMEN GRADUATED FROM THE POLISH FACULTIES OF FORESTRY IN THE INTERWAR PERIOD AND EARLY POST-WAR YEARS

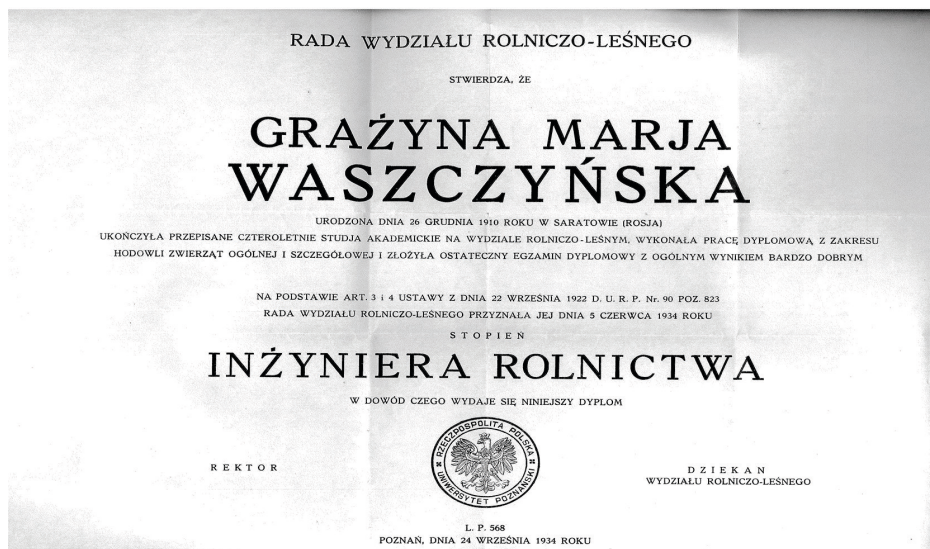
S u m m a r y

After regaining independence in 1918, departments which future foresters were established at three Polish universities: the Warsaw University of Life Sciences (Faculty of Forestry), Lwów Polytechnic (Agriculture and Forestry Faculty) and Poznań University (Agriculture and Forestry Faculty).

Those were the oldest agricultural universities in Poland with many traditions, which educated many talented students, who after graduating had huge impact on the future of the Polish forestry. In the interwar period the profession of a forester was occupied by males. Only a very small group of women undertook studies at forestry faculties but despite many obstacles on their way, only few of them obtained forestry engineer diplomas.

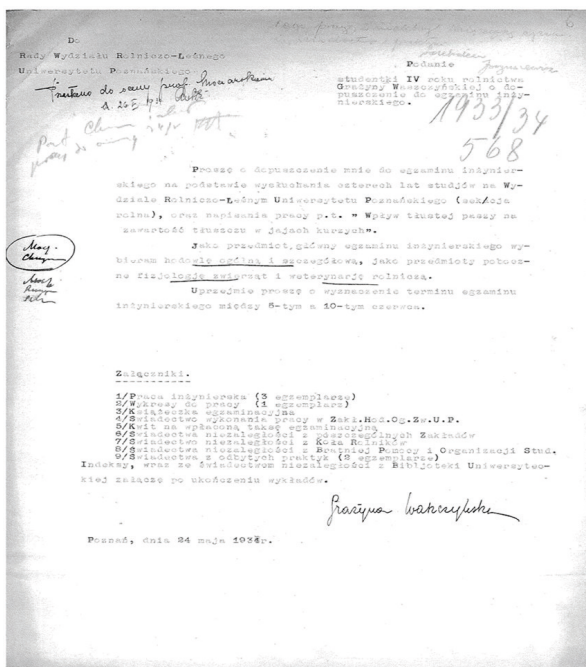
In the interwar period 772 people in total graduated from The Forestry Faculty of the Warsaw University of Life Sciences in Warsaw and only 4 of them were women. It is only 0.5% of all graduates. At the same time, at the Faculty of Agriculture and Forestry 669 people graduated from University in Poznań, of which only one was a woman, although information about her is contradictory. At the Faculty of Agriculture and Forestry of the Lwów Polytechnic there were no women among 565 graduates.

Keywords: interwar period, Faculty of Forestry, female students, women, forestry

Ryc. 1. Dyplom Grażyny Marii Waszczyńskiej (fot. Archiwum Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu)

Fig. 1. Grażyna Maria Waszczyńska's diploma (photo by the Archives of the Poznań University of Life Sciences)

Ryc. 2. Podanie Grażyny Marii Waszczyńskiej o dopuszczenie do egzaminu inżynierskiego (fot. Archiwum Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu)

Fig. 2. Grażyna Maria Waszczyńska's application form admission to the engineering exam (photo by the Archives of the Poznań University of Life Sciences)

Ryc. 3. Janina Szałtańska (fot. Archiwum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie)

Fig. 3. Janina Szałtańska (photo by the Archives of the Warsaw University of Life Sciences – SGGW)

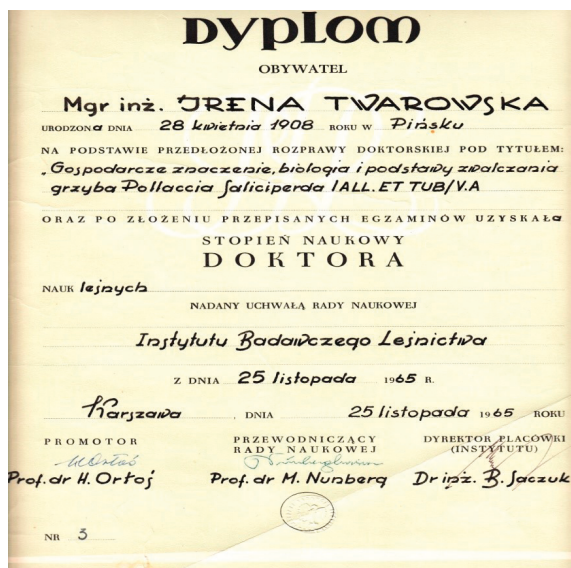
Ryc. 4. Beatrycze Karpiówna (fot. Archiwum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie)

Fig. 4. Beatrycze Karpiówna (photo by the Archives of the Warsaw University of Life Sciences – SGGW)

Ryc. 5. Irena Utlińska (fot. Archiwum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie)

Fig. 5. Irena Utlińska (photo by the Archives of the Warsaw University of Life Sciences – SGGW)

Ryc. 6. Dyplom doktora nauk leśnych Ireny Utlińskiej (fot. ze zbiorów Stefana Twarowskiego)

Fig. 6. Irena Utlińska's doctor diploma (photo from the archives of Stefan Twarowski)

Ryc. 7. Irma Maria Jabłońska (fot. Archiwum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie)

Fig. 7. Irma Maria Jabłońska (photo by the Archives of the Warsaw University of Life Sciences – SGGW)

Ryc. 8. Maria Utlińska-Waltherowa (fot. Archiwum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie)

Fig. 8. Maria Utlińska-Waltherowa (photo by the Archives of the Warsaw University of Life Sciences – SGGW)

Ryc. 9. Maria Utleńska wśród studentów Wydziału Leśnego (fot. ze zbiorów Stefana Twarowskiego)

Fig. 9. Maria Utleńska among students of Faculty of Forestry (photo from the archives of Stefan Twarowski)